

Tanalmaýan Atatürk

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Tanalmaýan Atatürk TANALMAÝAN ATATÜRK

Heý, pikir edip gördüňizmi?

Atatürküň haýsy tarapy-özünü alyp barşy ildeşlerimizi haýrana goýdy: **hemmetaraplaýyn halkyň arasyna siňmegi!**

A ondan öň halk, olam diňe stambullylar – patyşalary diňe jumga namazynda görerdiler.

Atatürk bolsa, hususanam ýurt dolandyryşynyň halk tarapyndan neneň-niçik kabul edilýändigini praktikada-birinji elden öwrenmek üçin dowamly jemgyýetçilik durmuşynyň içine girdi.

Hemşe halky diňledi...

Hemşe halkyň meselelerine çözgüt tapjak boldy...

Patyşalaryň tersine özleri bilen bitewileşen täze lider Atatürk halk köpçüligi diýseň gowy gördi.

Bu aslynda **alty okdan**-ugurdan bir bolan **halkçylyga** çykan ilkinji ýoldy.

Bu aslynda Atatürküň milli agalyk-halk häkimiýeti düşünjesine ýönelişidi.

Bu aslynda milli göreşiň halkçylygydy: **«güýç-kuwwatiň, gudratyň, häkimiýetiň, dolandyryşyň gönüden-göni halk köpçüligine berilmegidi.»**

Halk belli bir karara gelmelidi: ýa soltanlyk ýa-da milli

agalyk-halk häkimiýeti. (Bu ýoldan ýörän dogruçyl Bülent Ejewite näme diýilýärdi? «**Halkçy Ejewit!**» A Erdogana? “**Reýis**”, “**Başkan**” sözlerinden başga eşidýän zadymyz ýok, birem “**Uzun Adam**” bar!)

Osmanlynyň **jemagat** sözünüň ýerini **millet** sözünüň eýelemeginde çuňňur many-mazmun bar: **Milli agalyk-halk häkimiýeti**.

Türkiýäniň Ýokary Halk mejlisiniň (TBMM) täsirsiz güýje öwrülmeginiň, munuň başymyzdan geçirip ýören syýasy-ykdysady meselelerimize ýetiren täsirini jedelleşmäge hajat barmy?

Häkimiýeti soragsyz-sowalsyz gaýtadan millete bermek hökmany. Bu bolsa demokratiýanyň iň esasy talabydyr.

• **ANTANTA ÇAKYLYGY**

Berjek soragyňyzy bilýärin: «**Atatürküň döwründe ýekepartiýaly režim ýokmudy?**»

Moris Mýuwerže (1917-2014)...

Tanymal fransuz syýasatşynasy, sosiolog. Ol jedelli ýekepartiýaly režimler boýunça iş alyp bardy.

Onuň iň köp üns beren ýurtlarynyň birem Türkiýedi...

Dünýädäki awtoritar režimleri analizlände, respublikamyzyň 1923-1946-njy ýyllardaky ýekepartiýaly döwlet dolandyryşyny faşizmden çetde tutdy. Totalitar däl partiýalara mysal hökmünde Türkiýäni görkezdi. Näme üçin?

Dýuwerže muny şeýle düşündirdi:

Respublikan halk partiýasynyň (CHP-RHP) öňe tutýan ideologiýasy demokratiýanyň kemala gelmegi ugrundaky iň oňyn ädimleriň biridi. Meselem...

– partiýanyň agzalaryndan hiç wagt köre-körçülikli imana garaşmady.

– partiýanyň içinde demokratiýa diýseň ösen ýagdaýdady, oppozisiýanyň ösmegine oňaly şertler döredilendi, bäsdeşlik ýokary derejededdi. Islendik kategoriýardaky ýolbaşçylar saýlaw bilen wezipä bellendi.

– agza bolmak we partiýanyň hataryndan çykmak öz islegiňe görädi. Partiýanyň hataryndan çykarmak, demir penjeli dissiplina, «arassalama» mehanizmi diýen zatlar ýokdy... Hawa, kemalist režim «häkimiýet soragsyz-sowalsyz halkyňkydyr» şygary bilen demokratiýanyň tarapyny tutupdy. Üstesine-de...

ýekepartiýalylyk ideal däl-de wagtlaýyn zerurlykdy. Şeýle ýagdaýda iki gezek köp partiýalylyga bolan ymtylyş özünü görkezipdi. Galyberse-de, köp partiýaly düzgüne-de hut RHP-niň döwründe geçilipdi.

RHP – feodal galyndylary bolan bir owuç maşgalanyň dolandyryýan we güýjüni fanatik dini düşünjeden alýan Ýakyn Gündogaryň syýasy durmuşyndan uzakdady...

Dýuwerže RHP-ni awtoritar partiýalara meňzemeýän we Fransiýanyň Respublikan Radikal Sosialist partiýasyna meňzetdi.

Dýuweržäniň pikiriçe halk häkimiýetini aradan aýyrýan ýa-da güýçden gaçyryýan režimlere garanyňda ýekepartiýaly kemalist režimiň agalygy has progressiwdi, has demokratdy. Şonuň üçin ol Ýewropanyň demokrat partiýalar platformady bolan Antantanyň agzalygyna çakylyk aldy...

• IŇ KÖP ÝAZYLAN, IŇ KÖP JEDELLEŞILEN..

Gynansak-da, biziň illerde Atatürk tanalmalysy ýaly tanalmaýar!

Atatürküň intellektual şahsyýetiniň üstünde durulmaýar, ony halaýanlardyr halamaýanlaryň arasynda gahrymançylyk edebiýatyndan aňry aşylmaýar.

Hormatly mugallymym professor Zafer Topragyň «Atatürk» kitabyny okamagy maslahat berýärim. Ol şu aşakdaky möhüm kesgitlemäni berýär:

[i]- Awtobiografiýalara ser salanyňda kitaplaryň ortaça yüzde otuzy Atatürküň 1919-njy ýyla çenli ömür ýoluny, yüzde altmysy 1919-1927-nji ýyllar aralygyny ww galan yüzde ony bolsa 1928-nji ýyldan soňky durmuş ýoluna bagyşlanan.»

Iň az ýazyланam biziň iň köp üstünde jedelleşen (elipbiý öwrülşigi ýaly) döwrümizdir!

Şuny näçämiz bilýäris: Atatürk 1930-njy ýyllardan soň kän bir syýasy çykyşlar eden lider däl-di. Onuň 1927-nji ýylda okan nutugynyň ertesi gün aýdan sözleri we eden çykyşlary diýseň çäklidi. Respublikanyň gurlan onunjy ýubileý ýylyndan başga ýerde söz sözlemäge halkyň öňüne-de kän bir çykyş ýörmedi.

Munuň gürrüňsiz bir sebäbi bardy: halk häkimiýetini berkarar eden Atatürk kuwwatly döwletiň **täze adamyny** nähili kemala getirmelidigine kelle döwýärdi.

Ine... biraz agzyňy ýumup **täzeçiligiň, täzeligiň** gözlegine düşsek gowy bolmazmy?

Başymyzdan inen bu agyr ykdysady krizisiň geçýän günlerinee Atatürk ýaly dowamly gözlegde bolsak gowy bolmazmy?

Halkyň arasyna goşulyp, onuň gözüniň içine garap, krizizden çykmagyň ýoluny düşündirsek gowy bolmazmy? Başgaça bolanda halkyň ynamyny gazanyp bolarmyka?

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazetini, 30.09.2020 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMİLİYEW. Publisistika